

Zinciriye Medresesi'nin Cumhuriyet Dönemindeki Durumu

Arş. Gör. Hızır DİLEK*

Özet

Kültür ve medeniyet şehri olan Mardin, farklı din ve dillere ev sahipliği yapmış ve yapmaya devam etmektedir. Mardin'in ev sahipliği yaptığı devletlerin başında Artuklu, Akkoyunlu ve Osmanlı Devletleri yer alır. Bu devletlerden Artuklu devleti zamanında önemli Türk-İslam eserleri inşa edilmiştir. Bu çalışmada Mardin'deki medreseler ve bu medreselerin durumu hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmada Mardin'deki medreselerden Zinciriye Medresesi'nin Cumhuriyet dönemindeki durumu açıklanmıştır. Zinciriye Medresesiyle ilgili varılan sonuç medresenin kullanma amacının dışında kullanıldığı gözlenmiştir. Evkaf Vekâleti, Zinciriye Medresesini Maarif Vekâleti'ne okula çevirmesi için hibe etmiş, ancak Maarif Vekâleti medreseyi okula çeviremeyince Türk Ocaklarına bağışlamıştır. Maarif Vekâleti de Türk Ocaklarından medresede Muallimler Birliğinin Mardin şubesini açmalarını istemiştir. Türk Ocakları da bunu gerçekleştirememiş ve medreseyi askeriye kiralamıştır. Askeriyenin kullanımından sonra öğrenci yurdu yapılmış, daha sonra müzeye çevrilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mardin, Zinciriye Medresesi, Türk Ocakları, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP).

Abstract

Mardin, the city of culture and civilization has been hosting various languages and religions throughout history. Ottoman, Artuklu and Akkoyunlu empires can be statud as the som of states that Mardin hosted. In the period of Artuklu state, important Turksih- İslamic pieces were built. Madrasahs located in Mardin and their status will be discussed in this study. The status of Zinciriye Madrasah in the repuclican period, one of the masrasahs in Mardin, is clarified in this paper. Zinciriye Madrasah has been

* Kilis 7 Aralık Üniversitesi Muallim Rifat Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi. dilekhizir@gmail.com.

concluded that it has exceeded the main purpose. The Secretary of Foundation donated the Zinciriye Madrasah to the Education Ministry to convert it to a school, however, as a result of the Education Ministry could not convert; it was doneted to Turkish Quarries. The Education Ministry requested Turksih Quarries could not respond this request successfully and decided the army hire the madrasah after the army left the madrasah, it was transformed to a dormitory for students and then converted to a museum.

Key Words: Mardin, Zinciriye Madrasah, Turkish Quarries, Republican Peopl's Partiy (CHP)

Giriş

1071 tarihinde Malazgirt Savaşının kazanılmasından sonra Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştır. Malazgirt Savaşının kazanılması, Anadolu'nun bugüne kadar devam eden durumu ve bugünden sonrası için dönüm noktası olacaktır.¹ Malazgirt Savaşı sonrası Anadolu'da Türkler tarafından uzun veya kısa ömürlü birçok devlet kurulacaktır. Anadolu'da kurulan Türk devletlerinden en uzun ömürlü ve geniş alana yayılanı Osmanlı Devleti olacaktır. Osmanlı devleti haricinde, Anadolu'da kurulan Türk devletleri Büyük Selçuklu Devletiyle aynı kaynağa sahip olan Türkiye Selçukluları Devletidir. Bu devletler Anadolu'nun farklı yerlerine cami, türbe, kervansaray, medrese gibi vs. yapılar inşa ederek Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli rol oynayacaklardır.²

Selçuklular döneminin Türk toplumsal yaşamı; daha önceki göçebe, savaşan, hayvancılıkla uğraşan, bozkır kültürüne özgü dinlere inanan özelliklerden sıyrılıp tarıma dayalı yeni bir dine girme dönemidir.³ Türkler; sosyal durum, ekonomik yaşam, idari ve askeri yönlerden olduğu gibi dil, edebiyat, sanat alanlarında da gittiklerin bölgelerin kültürlerine uydukları görülmüştür.⁴

Selçuklular döneminde oluşturulan vakıf, ahilik kültürü gibi kültürlerin günümüze kadar ulaştığı söylenebilir. Selçuklular İslamiyetle tanışmalarından sonra dine önem vermiştir. Dine önem verdikleri gibi farklı pozitif bilimleri de önemseyeceklerdir. Bundan dolayı farklı ülkelerden

¹ İsmail Güven, "Türkiye Selçukluları'nda Medreseler", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 31, S. 1, 1998, s. 126.

² Nesimi Yazıcı, *Türk Tarihi ve Kültürü*, ed. Cemil Öztürk. Ankara 2007. s. 57.

³ Güven, a.g.m., s. 126.

⁴ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*. İstanbul 1984. s. 241.

bilim adamlarını getirdikleri gibi bilim adamlarının eserleri de medreselerde ders olarak okutulacaktır.¹

Selçuklu zamanında kurulan medreseler incelendiğinde medreseye gelen bireyi bilge ve veli insan yetiştirme, ayrıca medreselerde eğitim gören bireylere de İslami bir ufuk kazandırılmak istenilmiştir.² Selçuklu dönemi medreselerinin çıkış noktası ve beslenme kaynakları hakkında kesin olarak bir bilgi olmasa da³ Selçuklular'ın yüksek eğitim ve öğretim kurumu olan medreseleri ilk defa kurdukları bilinmektedir. Ancak İslam dünyasında özel vakfiyelerle kurulup devlet tarafından desteklenmiş olan medreselerin Nizamü'l-Mülkten önce mevcut olduğu ilim aleminde bilinen bir hakikattir. Gazneli Mahmud ve oğlu Mesut Selçuklulardan önce pek çok medrese inşa etmişlerdir. Selçuklu Sultanı Tuğrul Bey'de Nişabur'da 1046 da bir medrese inşa etmiştir.⁴ Nizamü'l-Mülk medreselerin kurucusu olarak kabul edilir, fakat Nizamü'l-Mülk medreselerin kurucusu değil mevcut ancak dağınık bir eğitim müessesesini sistemli bir hale getiren Selçuklu devlet adamıdır.⁵ Onun adına atfen ilk Nizamiye Medresesi 1063 yılında Nişabur'da inşa edilmiştir. Bu tarihten sonra medreseler hızla yaygınlaşmış ve kısa bir süre içinde Bağdat, Herat, Merv, Belh ve Musul gibi İslam şehirlerinde medreseler yapılmıştır.⁶ Şunu da gözden kaçırmamak lazımdır ki Nizamiye Medreselerinden önce devlet desteği olmayan medreseler ferdi çabaya dayanmıştır. Devlet desteğini kazandıktan sonra zamanla gelişmişlerdir.⁷

Amaç

Bu çalışmanın esas amacı zengin kültürel bir medeniyet ev sahipliği yapmış olan Mardin'in medreseleri hakkında kısa bir bilgi vermek ve özellikle de Cumhuriyet Dönemindeki durumu itibariyle farklı muamelelere maruz kalan Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi'nin incelenmesidir. Bu esas amaç kapsamında aşağıdaki şu sorulara cevap aranmıştır:

- 1-) Mardin vilayetinde bulunan medreseler hangileridir? Bu medreselerden günümüze ulaşanlar var mıdır?
- 2-) Cumhuriyet Döneminde Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi ne şekilde kullanılmış ve 1950'li yıllardan sonra ne olarak kullanılmıştır?

¹ Güven, a.g.m., s. 126.

² Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*. İstanbul 1981, s. 213-215.; Güven, a.g.m., s. 126.

³ Güven, a.g.m., s. 126.

⁴ Aptullah Kuran, *Anadolu Medreseleri*, Ankara 1969, I, 5.

⁵ Kuran, a.g.e., s. 5.

⁶ Hüseyin Gazi Topdemir & Yavuz Unat, *Bilim Tarihi*. Ankara 2013. s. 152.

⁷ Mehmet Dağ ve Hıfzırahman R. Öymen, *İslam Eğitim Tarihi*. Ankara 1974, s. 250.

Önem

Mardin’le ilgili bugüne kadar yapılan çalışmalar, Cumhuriyet Dönemi öncesine aittir. Mardin Artuklular’ı alanında çalışmalar yaygın olsa da Artuklu eseri olan Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi’nin Cumhuriyet Dönemi ve sonrası için durumu hakkında bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Yöntem

Bu araştırma, zengin kültürel yapıya sahip olan Mardin’in Artuklular Dönemi’nde kurulan medreseler ve Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi’nin maruz kaldığı muameleyi tespit etmek amacıyla hazırlanmış bir araştırmadır. Bu alanla ilgili literatür gözden geçirilerek bu alanda diğer çalışmalar incelenmiştir. Elde edilen verilen dokümanlar analize uygun olarak incelenmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar.¹ Bu doğrultu da Mardin’de varlığı tespit edilen 21 medrese hakkında kısa bilgi verildikten sonra Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi durumu incelenmiştir. İncelenmesi için seçilen dokümanlar Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi’nde bulunan yazışmalar, Cumhuriyet Döneminde yazılan eserler ve diğer kaynaklar kullanılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde, araştırmanın alt amaçları doğrultusunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Genellikle belli yayınların ışığında bu yapılar hakkında bilgi verilmiştir².

Mardin’de Kurulan Medreseler

Zengin bir kültürel birikime sahip olan Mardin³, coğrafi konumundan dolayı tarih boyunca birçok kavmin, etnik grup ve dinsel cemaatin yurdu olmuştur.⁴ Tarih boyunca farklı mezhepleriyle Müslümanlar, Hıristiyanlar, Yahudiler, Yezidiler ve Şemsiler gibi birçok dine inanan insanların bir arada yaşadığı çok dinli ve dilli bir kent olarak karşımıza çıkmıştır.⁵

Mardin’de farklı dine ve kültüre inanan insanların olması farklı kültürlerle ait yapıların oluşmasını sağlamıştır. Bu kültürlerle ait yapılardan Türk dönemini özellikle de Artuklu, Akkoyunlu ve Osmanlı dönemlerini

¹ Ali Yıldırım& Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara 2013. s. 217.

² Ara Altun, *Anadolu’da Artuklu Devri Medreselerinin Plan Şemaları Üzerine Notlar*, Vakıflar Dergisi, 10 (2006), s. 229.

³ Gülsen Baş, “Mardin’de Türk Dönemine Ait Bilinmeyen Bir Mezar ve Mezar Taşları”, Bilig, Bahar 2012 / Sayı 61, s. 31.

⁴ Suavi Aydın vd. *Mardin Aşiret- Cemaat- Devlet*. İstanbul 2001. s. 11.

⁵ Engin Sarı, *Kültür, Kimlik, Politika, Mardin’de Kültürlerarasılık*, İstanbul 2010. s. 27.

referans olarak gösterebileceğimiz eserler çoğunluktadır. Kentte Süryani, Müslüman, Yezidi vs. toplumlara ait eserler olunca Mardin'in önemi ortaya çıkmıştır.¹ Kentteki İslami yapılar olan cami, tekke, zaviye, medrese vs. mimari yapılarının büyük çoğunluğu Artuklu döneminde inşa edilmiştir.² Mardin'deki Türk-İslam dönemine ait olan medrese, zaviye vs. eserlerin büyük kısmı müze olarak kullanılmakta olup bir kısmının da kalıntıları kalmıştır. Bu bölümde Mardin'deki Türk-İslam eserlerinden medreselerin özelliklerine değinilecektir.

1. Hatuniye (Sitti Radviyye) Medresesi

Tekye Mahallesi'nde olan medrese 882/ 1477 senesiyle 911/1505 senesi arasında yapılmıştır.³ Banisi, Artuklu hükümdarlarından Necmeddin Alpı (1152-1176)'nın hanımı ve Kutbeddin İlgazi (1176-1184)'nin annesidir. Medresenin bir de mescidi vardır. Evkafın aynı adı taşıyan hamamın kirası, Benabil Köyü'nün ¼ hububat hissesi, Deyr-i Zaferan'da bir bağ ve Nakr al- Kahv mezrasından gelen gelirden medresenin gelir ve gideri karşılanmıştır.⁴ Bugün için sadece bir bölümü ibadethane olarak kullanılmakta, kalan bölümler muhafaza edilmektedir. Farklı zamanlarda medresenin yapısıyla oynandığı için özelliğini yitiren binanın esas planı dışına çıkmıştır. Medresenin bir kısmında iki sanduka bulunmuş olup⁵ Anadolu'nun ilk açık avlulu, revaklı, iki katlı, iki eyvanlı medresesi özelliğini de taşımaktadır.⁶

2. Şehidiyye Medresesi

Şehidiyye mahallesinde yer alan medrese⁷ aynı adı taşıyan cami ile birlikte Mardin'deki abideler arasındadır. El- Mansur ve Nasıreddin lakaplarını da taşıyan Artuklu hükümdarı Artukaslan b. İlgazi (1201-1239) tarafından yaptırılmıştır. Kızıltepe'de halen iskeleti kalan büyük cami de Artuklu hükümdarı Artukaslan b. İlgazi tarafından yaptırılmıştır. Ali Emiri Efendi bu medresenin seksen hücreli olduğu için “*semanin*” diye isimlendirildiğini belirtir. Bu medresenin yanında bir tane de mescidi vardır, bu mescit sonradan camiye tahvil olmuştur.⁸

¹ Gülsen Baş, *a.g.m.*, s. 31.

² Mehmet Taştemir, “Mardin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 28, Ankara, 2003, s. 49.

³ Abdülğani Efendi, *Mardin Tarihi*, Haz. Burhan Zengin, Aşaroğlu Matbaası, Ankara, 1999, s. 240.; Medresenin Tekye değil Gül Mahallesi'nde olduğuna yönelik farklı kaynaklarda bilgilere rastlanmıştır. Bkz. Latif Öztürkatalay, *Mardin ve Mardinliler*. İstanbul 1995. s. 90.

⁴ Nejat Göyünç, *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*. Ankara 1991. s. 114.

⁵ Öztürkatalay, *a.g.e.*, s. 90.

⁶ Mehmet Taştemir, *a.g.m.*, s. 50.

⁷ Öztürkatalay, *a.g.e.*, s. 90.

⁸ Nejat Göyünç, *a.g.e.*, s. 114-115.; Öztürkatalay, *a.g.m.*, s. 90; Abdülğani Efendi, *a.g.e.*, s. 242.

3. Hüsamiyye Medresesi

Artuklu Hükümdarı I. Hüsameddin Timurtaş tarafından yaptırılmıştır.¹ Tahrir defterlerinde evkafına rastlanmamakla birlikte 1930'lu yıllarda harap bir vaziyete geldiği rapor edilmiştir. Medresenin binasından eser kalmamış, şimdiki Cumhuriyet İlkokulu'na giderken yolun sağında olduğu ifade edilmektedir.²

4. Muzafferiyeye (Belka) Medresesi

Medrese mahallesinde olan iki katlı taş yapı, Tanzimat döneminde rüşdiye, yakın zamanda lise, kız öğretmen okulu ve nihayetinde ticaret lisesi olarak kullanılmıştır. Banisi Artuklu hükümdarı Melik Muzaffer Kara Arslan'dır. İçerisinde bir de mescidin bulunduğu belirtilmektedir.³ Şu an okul olarak kullanılan medrese ilk olarak 1899 yılında mektebe dönüştürülmüştür.⁴

5. Sultan İsa (Zinciriyye) Medresesi

Medrese mahallesinde olup⁵ Sultan İsa tarafından yaptırılmıştır.⁶ 1385 tarihinde inşa edilmiştir. XVI. yüzyılda evkafları arasında şehirde 19 dükkân, Diyarbakır'daki 2 değirmen, Mardin'de bir bağ ve Tuffahiyye köyünün rub'u hububat hissesi zikredilmektedir.⁷ Dikdörtgen ve geniş bir alanı kaplamakta olan yapının, avlu, cami, türbe ve çeşitli ek mekânları bulunmaktadır. Alt ve üst katlardan oluşur. Medrese belli bir zaman Vakıflar Öğrenci Yurdu olarak kullanılmıştır.⁸ Mardin Kalesinin yakınında olan medrese şimdi müze olarak kullanılmaktadır.⁹ Medresenin planı ve şeması için bakınız Resim 1 ve 2.

6. Bimaristan Medresesi

Mardin'deki Artuklu hanedanının kurucusu Necmeddin İlgazi'nin kardeşi Eminüddin için yaptırdığı söylenir. Medresenin yanında bir hamam ve cami vardı. Mardin tarihi üzerinde önemli çalışmaları bulunan Abdülğani Efendi medreseyi görmüştür. Medresenin bulunduğu mahalleye bugün Emineddin Mahallesi adı verilmektedir.¹⁰

¹ Abdülğani Efendi, *a.g.e.*, s. 240.

² Nejat Göyünç, *a.g.e.*, s. 115.; Öztürkatalay, *a.g.e.*, s. 92.

³ Nejat Göyünç, *a.g.e.*, s. 115-116.

⁴ Abdülğani Efendi, *a.g.e.*, s. 242.

⁵ Nejat Göyünç, *a.g.e.*, s. 116.

⁶ Hanna Dolapönü, *Tarihte Mardin*. İstanbul 1972. s. 139; Abdülğani Efendi, *a.g.e.*, s. 242.

⁷ Nejat Göyünç, *a.g.e.*, s. 116.

⁸ Öztürkatalay, *a.g.e.*, s. 91.

⁹ Abdülkadir Yuvalı, *Artukoğulları Döneminde Mardin'deki Maddi Unsurlar*, I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyum Bildirileri. s. 34; Hanna Dolapönü, *a.g.e.*, s. 136.

¹⁰ Nejat Göyünç, *a.g.e.*, s. 116.

7. Kasımiye (Sultan Kasım) Medresesi

Akkoyunlu dönemine ait olan değerli eserlerin başında gelir. Halen Kasım Padişah diye anılan şehir dışında sulu ve bahçeli bir yerde bulunan medrese 1445'te Akkoyunlu hükümdarlarından Cihangiroğlu Kasım tarafından yaptırılmıştır.¹ Bu eser Mardin'deki abideler içerisinde, XVI. Yüzyılda evkafı en fazla ve geliri en fazla olan binadır. Medresenin evkafı arasında 1526 yılında Mardin'de 243 dükkân zikredilmektedir. Bunların dışında şehirdeki Kasımiye Hamamı, Kur-ı Edna Köyünde 4, Amışmış ve Karadere Köylerinde birer değirmen, yine Kurs civarında 15, Rişmil (Yeşilli)'de 1, Mardin şehri etrafında 6 adet bağ, Mardin'e bağlı Şamrah, İbrahimiye, Kelbin, Kızılkend, Ebu Katara, Mal-Tepe, Harzem, Salah, Savur kazasına bağlı Pir Ali Tepe, Tezeklü, Yenice, Susan Kurumşalı, Aranis, Deve-kendi, Matar, Tel-Şiham, Ruhmani, Kirranlı Köylerinde rub 'u hububat hisseleri evkafa dâhildi.²

8. Şah Sultan Hatun Medresesi

Akkoyunlu hanedanından İbrahim Bey'in hanımı Şah Sultan tarafından, İbrahim Camii'nin yakınına yaptırılmıştır. Teker Mahallesine olup medresenin evkafı arasında Mardin'de dokuz dükkân, Karadere ve Kurs-ı Evat Köylerinde birer değirmen, yine Kurs-ı Evsat ve Rişmil (Yeşilli) köylerinde birer bağ, Tel- Ermen, Tel- Ulyan, Diki, Kodeh, Çakaltepe, Tel- Ayn köylerinin ¼ hububat hisseleri kaydedilmiştir.³

9. Hacı Mar'uf (Ma'rufiye) Medresesi

Ma'rufiye Medresesi hakkındaki bilgilerin büyük çoğunluğunu Abdülgani Efendi vermiştir. Bu bağlamda Abdülgani Efendi medreseden "*Şeyh Şeyhullah Mahallesinin üstündedir. Gayet geniş ve muhteşemdi. Banisi, inşa tarihi bilinmedi. 1345/1926 senesinde bu dahi tahrip edildi ve enkazı şuraya buraya sarf edildi. Şimdi üç dört hücreyi duruyor. Büyük hücrede Mir Feyyazade'lerden Hüseyin Beg'in oturduğu, diğerlerinde fakirler oturur. Hüseyin Beg'in oturduğu hücrede bir eyvan ve içinde gayet kıymetli ve siyah mermerin yontulması ve nakışlanmasıyla yapılmış salsal vardır. Şayan-ı temaşadır. Seyyahların daima nazar-ı dikkatlerini çekmiştir. Suyu akıyor. Kaimesinde yalnız nemlik eseri vardır.*" şeklinde bahsetmektedir.⁴

¹ Hanna Dolapönü, *a.g.e.*, s. 138.; Bazı kaynaklarda medresenin kesin olarak ne zaman yapıldığı bilinmediği ifade edilmektedir. Ancak Zinciriyeye Medresesi yapısına benzerliğinden dolayı Akkoyunlu Devleti'nin Mardin'i ele geçirdiği zaman henüz inşası bitmemiş bir medrese bulup tamamladığı ifade edilmektedir. Bkz. Nejat Göyünç, *a.g.e.*, s. 117.

² Nejat Göyünç, *a.g.e.*, s. 117.

³ Nejat Göyünç, *a.g.e.*, s. 118.; Öztürkatalay, *a.g.e.*, s. 92.; Mehmet Taştemir, *a.g.m.*, s. 50.

⁴ Abdülgani Efendi, *a.g.e.*, s. 244.; Nejat Göyünç, *a.g.e.*, s. 119.

Medresenin 932/1526 tarihlerindeki evkaf geliri 7.780 akçe olup 500 akçesi Hacı Ya ‘kup Mescidi’nin, 8.280 akçesi Baba Abdurrahman namıyla ünlenen, Baba Mahmud Zaviyesinin olduğu buraya tahsis olunan evraklardan anlaşılmaktadır.¹

10. Palud Bey Medresesi

Mevcut kaynaklarda medresenin varlığı ile ilgili kesin bir bilgiye rastlanmamış, ancak şehrin ihtiyarları medresenin Meydanbaşı’nda olduğunu ifade etmişlerdir. Medresenin 1540’tan sonra yapıldığı bilinmektedir.²

11. Altınboğa (Altun Bağa)Medresesi

Melik Mansur Ahmed Küçük döneminde veziri Altun Bağa tarafından inşa edildiği tahmin edilmektedir.³ Medrese mahallesinde Zinciriye Medresesinin doğusunda ve yakınında yer alır. Büyük Caddedeki Aynu’l-kutn’ un üstünde inşa edilmiş yeni mektebin taşları, tahrip edilen bu medresenin taşlarıdır. 744/1343 senesinden önce yapılmıştır. Medresede büyük bir hücre vardır. Bu hücrenin medresenin bir uzantısı olduğuna dair kaynaklarda bilgiye rastlanmamıştır.⁴

12. Babu’s-Sur (Sor) Medresesi

Babu’s Sur (Sor) Camii’nin karşısında yer alan deyneğin(?) arkası ve bugün Paşavat ailesinin elinde bulunan konaktır. İki üç hücreli mevcuttur. Suyu, evkafı belli değildir caminin batısında ve bitişiğindeki konakların da medrese olduğu camiyle birlikte inşa edildiği rivayet edilmektedir.⁵

13. Cami-i Kebir Medresesi

Camiin kuzeyinde yer alan medrese sonradan dükkâna çevrilmiştir. Artuklu hükümdarı Kutbeddin Bey tarafından yaptırılmıştır.⁶

14. Cihangir Medresesi

Akkoyunlu Cihangir’in hükümdarlığa geçtiği 842/1438 senesiyle 855/1455 senesi arasında yaptırılmıştır. Kasım Padişah Medresesi’nin yanındadır. Bir kısmı yıkılmakla beraber hala kalıntıları duruyor.⁷

15. Haliliye Medresesi

Melikzadelerden Halil’in inşa ettiği ve Artuklu Melik Mansur Dördüncü Necmeddin Gazi’nin buraya defnedildiği rivayet edilir. Ama yeri kesin olarak belli değildir.¹

¹ Nejat Göyünç, *a.g.e.*, s. 119.

² Abdülğani Efendi, *a.g.e.*, s. 247.; Nejat Göyünç, *a.g.e.*, s. 119.

³ Öztürkatalay, *a.g.e.*, s. 91.

⁴ Abdülğani Efendi, *a.g.e.*, s. 240.; Mehmet Taştemiş, *a.g.m.*, s. 50.

⁵ Abdülğani Efendi, *a.g.e.*, s. 240.

⁶ Abdülğani Efendi, *a.g.e.*, s. 240.

⁷ Abdülğani Efendi, *a.g.e.*, s. 240.

16. Latifiye Medresesi

Latifiye Camiiyle birlikte inşa edilmiştir. Var olan kaynaklarda medreseyi yaptıran kişinin Melik Salih'in oğlu Latif olduğu yazılmıştır. Kaynaklarda 770/1369 senesinde yaptırıldığı ifade edilmiştir².

17. Necmeddin Medresesi

Bu isimle anılan mahallede yer alan medrese, Necmeddin Camiiyle beraber Artuklu Birinci Necmeddin İlgazi tarafından yaptırılmıştır. Şu an medresenin iskelesinden eser kalmamıştır.³

18. Yakutiye Medresesi

Banisi, Artuklu hükümdarı Yakut'tur. Medrese, Babu's-Sur (Sor) Mahallesindedir. Şu an ev olarak kullanılmaktadır. İçinde Hacı Abdizadeler oturur. Medresenin çeşmesi halen içten akmaktadır.⁴

19. Yakubiye Medresesi

Medrese hükümet konağı civarında ve belediye dairesinin doğusuna düşüp bugün matbaa olarak kullanılmaktadır. Medresenin etrafında yer alan eyvan ve çeşme de medreseye aittir. Medresenin banisinin 1040/1631 tarihinde Batı Sarayını terk ederek şimdiki Doğu Sarayı'nı yaptıran Yakup Paşa adlı bir zat olduğu zannedilmektedir.⁵

20. Savurkapı (Paşavatlar Evi) Medresesi

Savurkapı'ya giden yolun solunda, Melik Mahmut Camii'nin açıldığı küçük meydanın karşısından caddenin devamına birleşen dar sokaktadır. Bu yer, bugün dükkân ve ahır olarak kullanılmaktadır. Yapım tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur.⁶

21. Şeyh Abban veya Şeyh Lebban (Melik Mansur) Medresesi

Bu bina lahitlerin bulunduğu bölüm dışında bir de zaman zaman kullanılan bir mescitten ibaret kalmıştır. Diğer kısımları da yok olmuştur. Gül mahallesindeki yapının 13-14. yüzyıla dayandığı tahmin edilmektedir.⁷

Zinciriye Medresesi'nin Cumhuriyet Dönemindeki Durumu

Milli Mücadelenin başarıya ulaşmasından sonra Milli Mücadeleyi kazanan Ankara Hükümetiyle birlikte İstanbul Hükümetinin Lozan'a çağrılması ve Milli Mücadele Dönemi boyunca basın vb. araçlarla Milli Mücadeleyi karalayan İstanbul Hükümetinin de çağrılması ülkede eski

¹ Abdülgani Efendi, *a.g.e.*, s. 240.

² Abdülgani Efendi, *a.g.e.*, s. 242.

³ Abdülgani Efendi, *a.g.e.*, s. 244.

⁴ Abdülgani Efendi, *a.g.e.*, s. 244-247.

⁵ Abdülgani Efendi, *a.g.e.*, s. 247.

⁶ Öztürkatalay, *a.g.e.*, s. 92.; Mehmet Taştemiş, *a.g.m.*, s. 50.

⁷ Öztürkatalay, *a.g.e.*, s. 92.; Mehmet Taştemiş, *a.g.m.*, s. 50.

rejimin artık varlığını korumayacağını sinyali olmuş ve saltanatın kaldırılmasına karar verilmiştir.¹

Ankara Hükümeti tarafından saltanatın kaldırılmasından sonra 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Antlaşması imzalanmış ve 13 Ekim 1923 tarihinde ülkenin başkentinin Ankara olduğu ilan edilmiştir. Yeni devletin başkentinin saptanmasıyla birlikte sıra yürürlükte olan yeni rejimin adının belirlenmesine gelmişti. 29 Ekim 1923 tarihinde de yeni devletin rejimi “*Cumhuriyet*” olarak belirlenecektir.² Yeni rejimin adının Cumhuriyet olarak konulması beraberinde halifelik sorununu getirmiştir. Halifelikle başlayan tartışmalar beraberinde eğitim ve öğretimin birleştirilmesi sorununa da yeni bir boyut ve içerik kazandırmıştır. Çünkü cumhuriyetle birlikte ulusal, çağdaş ve laik bir öğretim gelecektir.³

1923 yılından sonra Ankara Hükümeti tarafından Türk eğitim sisteminin akılcı, çağdaş esaslara uygun köklü bir sisteme oturtulması için hummalı çalışmalar yürütülecektir. Bu bağlamda dönemin Milli Eğitim Bakanı Vasfi Çınar ve elli arkadaşı tarafından Tevhid-i Tedrisat (eğitim ve öğretimin birleştirilmesi) hakkında bir önerge hazırlanarak TBMM’ye sunulmuştur. Önerge 3 Mart 1924 tarihinde Meclis Genel Kurulu’nda kabul edilerek kanunlaşacaktır.⁴

Bu kanunla ülkedeki bütün öğretim kurumları Maarif vekâletine bağlanmıştır. Bu doğrultuda Şeriye ve Evkaf vekâletine veya özel vakıflara bağlı medrese ve okullar Maarif vekâletine bağlanmıştır. Bütçeleri de yine aynı bakanlığa devredilmiştir.⁵

Kanunun yürürlüğe girmesiyle birlikte ülkenin birçok yerindeki medreseler Eğitim Bakanlığına devredilecektir. Ancak Mardin’deki medreselerden bir kısmının durumu daha farklıdır. Medreselerin bir kısmı mülkiyete geçtiği gibi bir kısmı da başka kurumlara geçmiştir. Bu medreselerden Zinciriye Medresesi, Tevhid-i Tedrisat Kanununun yürürlüğe girmesinden önce Evkaf Vekâletinden Maarif Vekâleti’ne okul olarak kullanılması için verilmiştir. Maarif Vekâleti okul olarak kullanamayınca Muallimler Birliği’nin Mardin Şubesini açması için Mardin Türk Ocağına

¹ Durmuş Yalçın vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-I*. Ankara 2012. s. 259-260.; İtilaf Devletleri, Lozan’a Ankara Hükümetiyle Birlikte İstanbul Hükümetinin çağrılması aralarında görüş ayrılığı oluşturmaktı. İtilaf Devletlerinin bu görüşlerinin yanında İstanbul Hükümeti de Milli Mücadelenin bu başarısından pay çıkarmaya çalışması üzerine Ankara Hükümeti, Saltanatın Kaldırılma işlemlerini hızlandırılmıştır. Bkz. Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi 2. Kitap*. Ankara 2012. s. 276-280.

² Şerafettin Turan, *a.g.e.*, s. 292-298.

³ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi 3. Kitap*. Ankara 2013. s. 68.

⁴ Durmuş Yalçın vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-II*. Ankara 2008. s. 109.

⁵ Durmuş Yalçın vd., *a.g.e.*, s. 109; Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000- M.S. 2015*. Ankara 2015. s. 330.

devretmiştir. Türk Ocakları'nın lağvedilmesi üzerine Mardin Türk Ocağına emlakları arasına geçince Zinciriye Medresesinin mülkiyeti Cumhuriyet Halk Partisine (CHP) geçmiştir.¹

Türk Ocakları'nın lağvedilmesi ve Türk Ocaklarına ait emlakların CHP'ye devredilmesi partiyi en çok uğraştıracak konulardan biri olacaktır. Parti bu emlaklarla ilgili il ve ilçe teşkilatlarından şehirde 1932 yılında faaliyet geçen halkevlerine veya parti teşkilatının kurulması için il veya ilçe parti teşkilatlarına tahsis edilmesini isteyecektir.² Ancak Mardin vilayetinde parti teşkilatı olmadığı için tahsis edilen emlakların dağıtımı, satışı parti müfettişlerine ve Birinci Umumi Müfettişliğe bırakılmıştır.³ Partiye tahsis edilen bu emlaklardan Mardin Halkevine bir ev, bir otel ve bir dükkân verilerek çalışmalarını bu mekânlarda yürütmesi sağlanmıştır. Ocağa ait diğer emlaklar belli bir restorasyondan sonra satışa çıkarılmıştır.⁴

1931 yılında Türk Ocakları dağıtılınca ocaklara ait malların bir kısmının kiralanmasına devam edilmiş, bir kısmının da satılması için gerekli işlemler başlatılmıştır. Mardin vilayetinde de Mardin, Savur ve Derik'te Türk Ocaklarının şubeleri vardı. Bu şubelere ait menkul ve gayrimenkul malların sayımı ve satış işlemleri için parti merkezinden bölgeyle ilgilenen müfettişlere telgraflar çekilmiştir. Müfettişler gözetiminde ocakların mallarının satışı için komisyonlar kurulmuştur. Ocaklara ait menkul eşyaların büyük çoğunluğu ikinci el olduğundan satılmak istenilen fiyatın altında satılmıştır. Gayrimenkuller ise alınan bedelin altında satılma durumu olduğundan bunlar ile ilgili farklı işlemler yapılarak satılmak istenilecektir.⁵ Ocağın kendi imkânlarıyla satın aldığı emlaklar dışında parayla satın alınmayan Zinciriye Medresesi ve Savur'daki Savur Türk Ocağı binası partiyi uğraştıracak diğer emlaklardan olacaktır.⁶ Zinciriye Medresesi, Muallimler Birliğinin Mardin Şubesini açmaları için Eğitim Bakanlığı tarafından Mardin Türk Ocağına tahsis edilmiş, fakat Türk Ocakları, Muallimler Birliğinin Mardin Şubesini açamayınca Zinciriye Medresesini ve ocağa ait bir evi hudut taburuna kiralamıştır.⁷

Ocağa ait olup satılması için işlem yapılamayan Zinciriye Medresesi, parti yetkililerinin parti merkezine yazdıkları telgraflarda medresenin başış

¹ B.C.A., Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi Dosya No: 490.01/73.276.1, Ek: 154, 155, 158, 234.

² B.C.A., Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi Dosya No::490.01/2.7.25, Ek: 25.

³ B.C.A., Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi Dosya No::490.01/73.276.1, Ek: 26.

⁴ B.C.A., Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi Dosya No::490.01/73.276.1, Ek: 11,12,24,25,26, 166.

⁵ B.C.A., Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi Dosya No:490.01/73.276.1, Ek: 76,77,78,79,101, 158,166 .

⁶ B.C.A., Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi Dosya No::490.01/73.276.1, Ek: 158.; Savur Türk Ocağına ait bina 1928 yılında Savur'da bulunan sekizinci seyyar alayı komutanı Yusuf İzzetin Bey'in teşebbüsü ve halkın yardımlarıyla inşa edilmiş ve ocağa verilmiştir. Bkz. B.C.A., Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi Dosya No::490.01/73.276.1, Ek: 158.

⁷ B.C.A., Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi Dosya No::490.01/73.276.1, Ek: 166.

yoluyla Türk Ocaklarına verildiğini medresenin her hangi bir tapusunun olmadığını ifade ettiler. Parti yetkilileri hali hazırda paralarının olmadığını ifade ederek gerekli parayı gönderdikleri takdirde medresenin tapusunu çıkarılabileceği rapor edilmiştir.¹ Medresenin tapu işlemleriyle ilgili işlemler devam ederken medresenin kullanımını hudut taburunun kullanımında olup hudut taburu da ödemesi gereken kullanım bedelini vermemiştir.²

Parti merkeziyle yazışmalar devam ederken Birinci Umumi Müfettişlik müfettişlerinden Abidin Özmen, ocağa ait diğer emlakların satılmasının uygun olduğunu, ancak medresenin ise müzeye çevrilmesi gerektiğini rapor etmiştir.³ Medrese için gerekli satış işlemleri hazırlıkları yapıldığı zamanda, dönemin parti müfettişleri medresenin dini bir müessese olmasından dolayı satıcı bulmakta zorlanılacağını, medresenin satışa çıkarılması gereken emlaklar dışında tutulmasını istemişlerdir.⁴

Birinci Umumi Müfettişlik raporlarına rağmen parti merkezi medresenin satış işlemlerinin başlatılmasını, ihalelerin sonuçlarını parti merkezine rapor etmelerini ve ihaleden alınacak parayı da parti merkezi hesabına yatırmalarını istemiştir.⁵ Parti merkezinin tutumuna karşı müfettişlerin ve halkın medreseye olan bakışı medresenin 1941 yılına kadar alıcı bulunamamasını sağlamıştır. Bu tarihe kadar alıcı bulunamayınca parti merkezinden medresenin şimdiye kadar ne şekilde kullanıldığı hakkında bilgi istemiştir.⁶

Mardin'deki parti yetkilileri, medresenin öteden beri askeriyenin kullanımında olduğunu rapor etmiştir.⁷ Bu durum karşısında parti merkezi, Mardin Türk Ocağına ait bütün menkul ve gayrimenkul eşyaların paraya çevrildiği halde Zinciriye Medresenin satış dışı bırakıldığını, Birinci Umumi Müfettişliğin 1938 yılında rapor ettiği medresenin Mardin Artuklu hükümdarlarından olan Tahir İsa tarafından yaptırıldığını, medresenin Mardin'deki Türk eserlerinin başında geldiğini, bu tarz anıtların muhafaza edilmesine mecbur olduğundan bu medresenin satılmasına imkân olmadığını ve ileride memleket müzesi olmaya elverişli bulunduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine medrese satıştan çıkarılmıştır. Parti merkezinin almış olduğu bu karardan sonra dağıtılan Türk Ocaklarının mallarının satışı ile ilgilenen komisyon, binanın kullanım şekline parti tarafından karar

¹ B.C.A., Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi Dosya No::490.01/73.276.1, Ek: 234.

² B.C.A., Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi Dosya No::490.01/73.276.1, Ek: 71.

³ B.C.A., Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi Dosya No::490.01/73.276.1, Ek: 151.

⁴ B.C.A., Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi Dosya No::490.01/73.276.1, Ek: 157.

⁵ B.C.A., Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi Dosya No::490.01/73.276.1, Ek: 105,152

⁶ B.C.A., Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi Dosya No::490.01/73.276.1, Ek: 89.

⁷ B.C.A., Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi Dosya No::490.01/73.276.1, Ek: 85.

verilebilmesi için tasfiye listesinden çıkarılarak parti malları arasına alınmasını uygun bulmuştur.¹

Medresenin müzeye çevrilmesi için 1942 yılında alınan karar 1946 yılının Mart ayında yerel basında Mardin Belediyesi'nin havaların düzelmesiyle yenileme çalışmalarına başlanacağını, Zinciriye Medresesinin bir bölümünün belediye binası bir kısmının da müze olarak kullanılacağı ifade edilmiştir.² Ancak medresenin restore edilip müzeye çevrilmesi gerekirken medrese 1970'li yılların başına kadar Vakıf Öğrenci Yurdu olarak kullanılmıştır. Öğrenci yurdu olarak kullanılmasının sebebi Mardin vilayetinde öğrencilerin barınacakları yer sıkıntısının olmasındandır. Medresenin öğrenci yurdu olarak kullanıldığını fark eden Vakıflar İl Genel Meclisi öğrenci yurduna elverişli bir binanın bulunup öğrencilerin oraya tahliye edilmesini istemiştir. Vakıflar İl Genel Meclisi'nin almış olduğu karar sonrası 1969 yılında Bakanlar Kurulunda medresenin on yıllık kullanım hakkının Mardin Valiliğine verilmesi kararlaştırılmıştır.³

1969 yılında alınan karar sonrası öğrenci yurdu olarak kullanılan Zinciriye Medresesi, 1973 yılında Mardin Valiliği Vakıflar Genel Müdürlüğü İdare Meclisi'nin alacağı ikinci bir karar sonrası Zinciriye Medresesi'nin müze olarak kullanılması şartıyla on beş yıllığına kullanım hakkı Mardin Valiliğine verilmiştir.⁴ Karardan sonra Zinciriye Medresesi'nin müze olarak kullanılması için çalışmalara başlanmıştır. Zinciriye Medresesi uzun bir süre Mardin Kent Müzesi olarak kullanılmıştır. Kent Müzesi'nin yeni binasına geçmesinden sonra Zinciriye Medresesi, bir açık hava müzesi olarak kullanılmıştır.⁵

Sonuç

Kadim bir şehir olan Mardin, Artuklu Devleti zamanında Türk-İslam kültürüne ait eserlerin inşasına tanık olmuştur. Şehirdeki camii, medrese, külliye vs. eserlerin büyük çoğunluğu Artuklular döneminde yapılmıştır. Bu Türk- İslam eserlerinden medreselerin sayısı kaynaklara göre yirmi bir tanedir. Bu medreselerin bazıları şu an kişilerin mülkiyetine geçmiş olarak konak, hane şeklinde kullanılmaktadır. Bazılarının da kalıntıları kalmıştır. Mardin'deki yirmi bir medreseden biri olan Zinciriye Medresesi, diğer medreselerden farklı olaylara şahit olmuştur. Medrese olarak kullanılmamaya başlanmasından sonra Evkaf Vekâleti, medreseyi Maarif

¹ B.C.A., Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi Dosya No: 490.01/73.276.1, Ek: 1.

² “Zincirli Medrese Müze Oluyor”, *Ulus Sesi*, 30 Mart 1946, s. 2.

³ B.C.A., Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi Dosya No: 30.18.1.2/ 240.67.9, Ek: 1.

⁴ B.C.A., Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi Dosya No: 30.18.1.2/ 299.40.13, Ek: 1.

⁵ <http://www.mardinkulturturizm.gov.tr/Eklenti/6690,zinciriyemedresesipdf.pdf?0> 18/02/2015.

Vekâleti'ne hibe ederek okul olarak kullanmasını istemiştir. Maarif Vekâleti medreseyi okula çeviremeyince Muallimler Birliği'nin Mardin Şubesini açması için Türk Ocaklarına hibe etmiştir. Türk Ocakları da verilen görevi yerine getiremeyince gelir sağlaması için medreseyi hudut taburuna kiralamıştır.

1940'lı yıllara kadar askeriye'nin kiracısı olduğu medreseden 1940'lı yılların ortalarından ayrılacaktır. Bu süre zarfında müze olup olmayacağı veya başka bir amaç için kullanılması üzerinde çalışmalar devam etmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi müfettişleri medresenin kati bir surette müzeye çevrilmesini ve başka bir amaç için kullanılmaması gerektiğini rapor etmişlerdir. Raporlara rağmen medrese 1969 yılına kadar bu sefer Vakıf Öğrenci Yurdu olarak kullanılmıştır. Daha sonra İl Vakıflar Meclisi'nin alacağı karar ve bakanlar kurulunun onayı sonrasında medresenin müzeye çevrilmesi şartıyla Mardin Valiliğine devredilmiştir.

Sonuç olarak Artuklu dönemine ait olan Zinciriye Medresesi kullanılması gereken amacın dışında bir işlev görmüştür ve medrese olarak kullanılmamasından yaklaşık yüzyıl sonra müzeye çevrilmiştir. Bu süre zarfında farklı kurumlarda farklı özelliklere hizmet etmiştir.

Öneri

Zengin bir kültürel birikime sahip olan Mardin bir açık hava müzesi konumundadır. Bundan dolayı Artuklular, Osmanlı Devleti dönemindeki eserlerin koruma altına alınması gerekir. Şehirlerin kimliklerini oluşmasında şehrin tarihi yapılarının büyük bir yeri olduğundan bu eserlerin orijinal yapılarına uygun bir şekilde muhafaza edilmeli. Günümüzde Mardin'de ve başka şehirler de medreseler amacı dışında kullanılmakta örgün eğitim kurumu olan medreselerin tekrardan eğitim öğretim kurumuna çevrilmesi için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Kaynakça

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

B.C.A., Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi Dosya No: 490.01/73.276.1.

B.C.A., Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi Dosya No: 490.01/2.7.25.

B.C.A., Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi Dosya No: 30.18.1.2/ 240.67.9.

B.C.A., Cumhuriyet Halk Partisi Arşivi Dosya No: 30.18.1.2/ 299.40.13.

Sürelî Yayınlar

Mardin Ulus Sesi Gazetesi

Kitaplar

Aydın, Suavi vd., *Mardin Aşiret- Cemaat- Devlet*. İstanbul 2001.

Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000- M.S. 2015*. Ankara 2015.

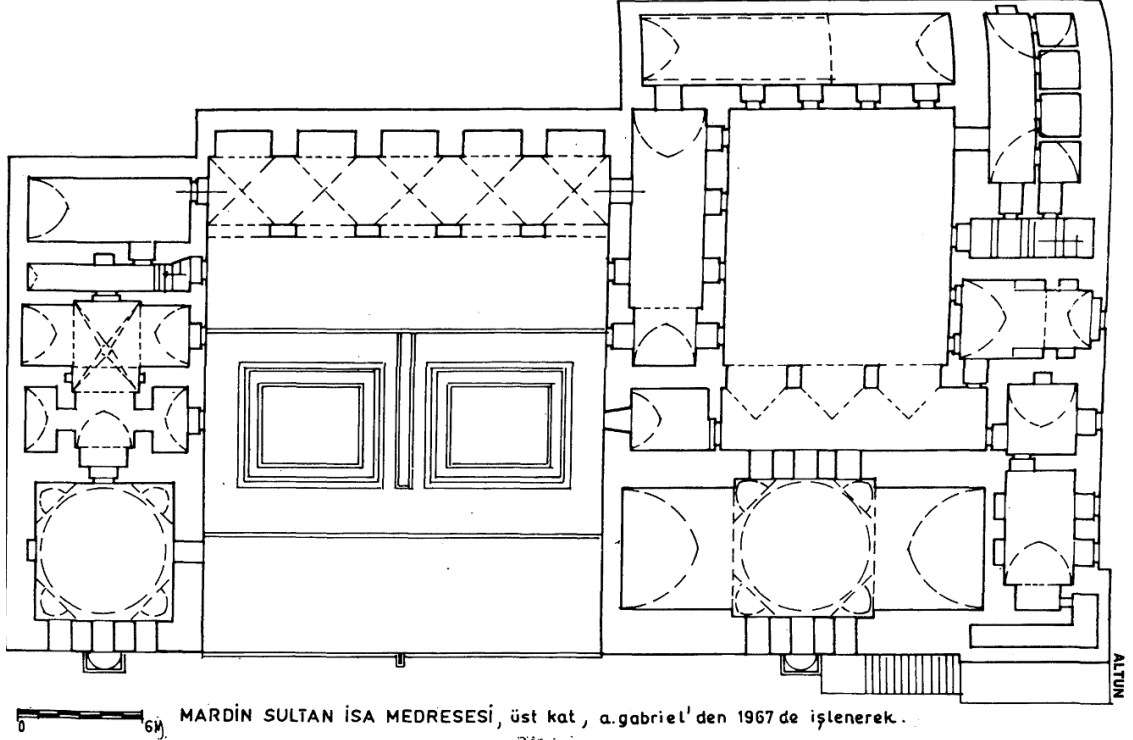
- Dağ, Hüseyin ve Öymen, Hıfzırrahman, *İslam Eğitim Tarihi*, Ankara 1974.
- Dolapönü, Hanna, *Tarihte Mardin*. İstanbul 1972.
- Efendi, Abdülgani, *Mardin Tarihi*, Haz. Burhan Zengin. Ankara 1999.
- Göyünç, Nejat. *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, Ankara 1991.
- Kafesoğlu, İbrahim. *Türk Milli Kültürü*, İstanbul 1984.
- Kuran, Aptullah. *Anadolu Medreseleri*, Ankara 1969
- Öztürkatalay, Latif. *Mardin ve Mardinliler*, İstanbul 1995.
- Sarı, Engin, *Kültür, Kimlik, Politika, Mardin’de Kültürlerarasılık*, İstanbul 2010.
- Togan, Zeki Velidi. *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul 1981.
- Topdemir, Hüseyin Gazi & Unat. Yavuz, *Bilim Tarihi*, Ankara 2013.
- Turan, Şerafettin. *Türk Devrim Tarihi 2. Kitap*, Ankara 2012.
- Turan, Şerafettin. *Türk Devrim Tarihi 3. Kitap*, Ankara 2013.
- Yalçın, Durmuş vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-I*, Ankara 2012.
- Yalçın, Durmuş vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-II*, Ankara 2008.
- Yazıcı, Nesimi. *Türk Tarihi ve Kültürü*, ed. Cemil Öztür, Ankara 2007.
- Yıldırım, Ali & Şimşek, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara 2013.

Makaleler

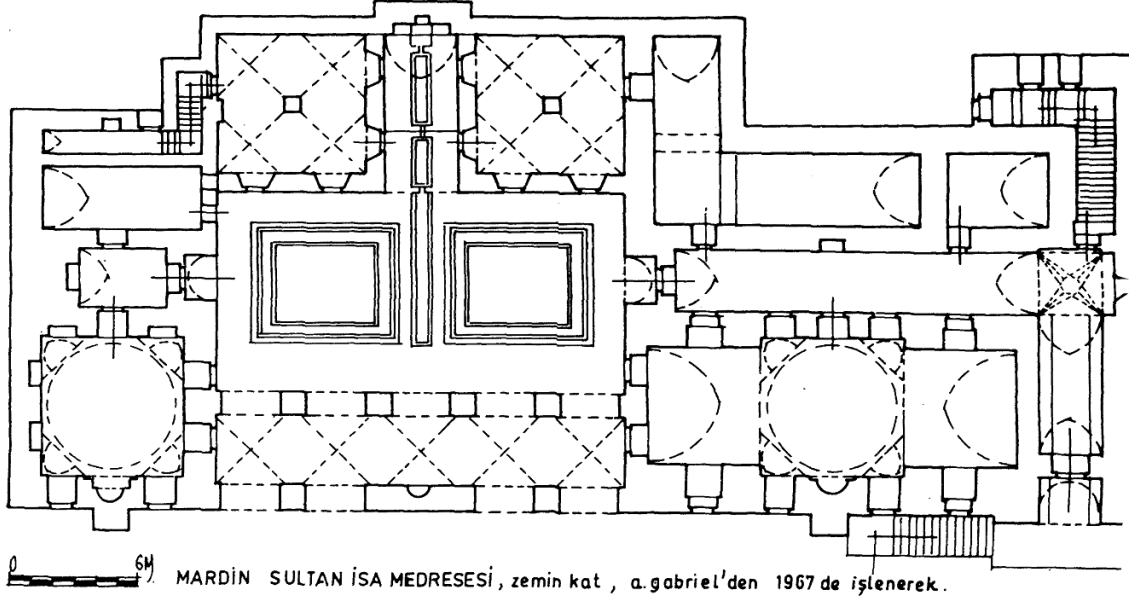
- Altun, Ara, "Anadolu'da Artuklu Devri Medreselerinin Plân Şemaları Üzerine Notlar" *Vakıflar Dergisi*, 10 (2006): ss. 229-233.
- Baş, Gülsen, "Mardin’de Türk Dönemine Ait Bilinmeyen Bir Mezar ve Mezar Taşları", *Bilig*, Bahar 2012 / Sayı 61, s. 31-46.
- Güven, İsmail, "Türkiye Selçukluları’nda Medreseler", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 31, S. 1, 1998, s. 125-146.
- Taştemir, Mehmet, "Mardin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 28, Ankara, 2003, s. 48-51.
- Yuvalı, Abdülkadir, Artukoğulları Döneminde Mardin’deki Maddi Unsurlar, I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyum Bildirileri. ss. 27-36.

İnternet Kaynakları

- <http://www.mardinkulturturizm.gov.tr/Eklenti/6690,zinciriyemedresesipdf.pdf?0> (18.02.2015)

Resim 1. Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi krokisi. Kaynak: ALTUN, Ara. "Anadolu'da Artuklu Devri Medreselerinin Plân Şemaları Üzerine Notlar." Vakıflar Dergisi, 10 (2006), s. 231.

Resim.2. Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi krokisi. Kaynak: ALTUN, Ara. "Anadolu'da Artuklu Devri Medreselerinin Plân Şemaları Üzerine Notlar." Vakıflar Dergisi, 10 (2006), s. 232.